

Populärmusik från Vittula, av Mikael Niemi

Inledande diskussion

När skönlitteratur som utspelar sig i Norrbotten skrives och ges ut, så brukar det väcka uppseende, eftersom sådana litterära verk brukar beskriva delar av landet som är tämligen obekanta för den största delen av svensk kulturelit. Dessvärre så brukar den beskrivna befolkningen (dvs. norrbottningarna) reagera så defensivt när någon litterärt eller överhuvudtaget kulturellt uppmärksammar dem, i stället för att se något positivt i att deras kultur uppmärksammas. Att det skulle förekomma ”felaktigheter” och ”överdrifter”, borde inte väcka så mycket harm eftersom det rör sig om skönlitteratur och inte facklitteratur. Man får faktiskt hitta på och överdriva i skönlitteratur.

För några år sedan så gick filmen *Jägarna* på bioograferna som beskrev norrbottningen som en försupen inskränkt vapenfixerad tjuvjägare, vilket väckte ilska bland norrbottningar som kände sig träffade, eller de som förväntade sig att det skulle röra sig om en dokumentärfilm – vem som nu skulle vilja se en sådan. En liknande storm rörde upp nyligen när Liza Marklund i sin senaste bok *Den Röda Vargen* beskrev min hemstad Luleå på ett mindre smickrande sätt. Vad beträffar det exemplet, så kan jag bara instämma i Liza Marklunds ärliga beskrivning av hur Luleå i november ser ut – Luleå är, särskilt i november, en färglös och grå vindpinad håla med storstadskomplex. Dessa exempel på det defensiva sätt som många norrbottningar reagerar när de uppmärksammas på något sätt har förmodligen sin grund i en negativ självbild, som påverkar ett helt landskaps kultur. Många av medborgarna i Norrbotten tycker inte om när deras historia och kultur uppmärksammas för att de skäms för de mindre ideala sidor av landskapet och dess invånare som förekommer. Men alla delar av landet har sina mörka hemligheter och sina skamfläckar, och alltför häftiga reaktioner på negativ kritik ger oftast ett intryck av att kritikern har rätt.

Populärmusik från Vittula

Därför är det synd att en bok som *Populärmusik från Vittula* inte är så populär uppe i Tornedalen som den borde vara, eftersom det är en mycket lärorik bok om Norrbotten i allmänhet och Tornedalen i synnerhet. Mikael Niemi ger en mycket levande bild av hur det

känns att växa upp i Tornedalen och inte höra hemma vare sig i den svenska eller finska kulturen. Norrbottens och Tornedalens kultur är otroligt spännande och fylld med fascinerande företeelser, men dessvärre verkar de flesta norrbottningar och tornedalingar mest skämmas över sitt ursprung och sin kultur – inte undra då på att övriga Sverige är så generande okunniga om sitt rikets nordligaste del. Det är för övrigt inte bara sörlänningarna som är ovetande om Tornedalen. Kunskapen om det nordligaste Norrbotten är relativt begränsad om man söker sig längre söderut i Norrbotten och närmare Norrbottens kustland. Som den insnöade kustbo jag onekligen är, så får jag erkänna att jag ibland har svårt att hålla isär orterna i norr, samtidigt som jag känner att jag knappast är så upplyst om norra Norrbotten och dess historia som jag som norrbottning borde vara, och jag är knappast ensam om den känslan. Det är en av de främsta anledningarna varför *Populärmusik från Vittula* är en lärorik och användbar bok, så länge som man kommer ihåg att det trots allt rör sig om fiktion. Då har jag heller inte nämnt bokens värde som modern skröna eller myt. Rollo Mays teorier om mytens funktion att ge tillvaron någon slags mening är mycket intressanta, och visst kan det ligga en hel del i att vi utan egentliga myter har blivit mer grubblande och rotlösa, även om det säkerligen också har orsaker bortanför mytologins frånvaro.

Mikael Niemi beskriver tornedalingens allmänna filosofi ingående (även om tornedalingen själv kanske inte skulle använda sådana *knapsu*-begrepp som filosofi), och Niemis beskrivning av sin faders avoga inställning till skönlitteratur kan vara en förklaring till Tornedalens blygsamma skönlitterära tradition. Den mycket spännande religiösa traditionen som hör norra Norrbotten till är också ett område som det talas onödigt tyst om, och då talar jag inte bara om læstadianismen utan också om religiösa rörelser som Korpela-sekten. Skoleleverna lämnar ofta grundskolan med en i bästa fall hyfsad koll på hinduismen och buddhismen, men om de religiösa rörelser som varit och är i farten på närmare håll vet de oftast ingenting. Toivo Korpela och hans exstatiska väckelserörelse var visserligen en marginell religiös företeelse i læstadianismens utkanter, med som mest kring 400 anhängare, men dess historia skulle säkerligen kunna intressera skolelever. Læstadianismen som helhet är däremot en viktig del av norra Norrbottens historia med sina åtskilliga tusen anhängare.

Om lärare plötsligt skulle få för sig att det var bra att samarbeta över sina skolämnena (s.k. integrering), så skulle undervisning om læstadianismen kunna integreras med läsning av Populärmusik från Vittula. Någon utomstående som har erfarenhet av læstadianismen (avhoppad eller aktiv læstadian) skulle också kunna inbjudas för föreläsningar eller dylikt. Många lärare drar sig för att låta religiöst aktiva tala till sina elever, vilket har sin grund i att religiöst utövande alltför ofta har en suspekt klang i *det moderna Sverige*, och i att läraren är orolig för att den religiöse förkunnaren skall försöka locka nya oskyldiga själar till sin sammanslutning. Detta borde inte vara ett problem om läraren inte aktivt lärt eleverna att vara kritiska till det de får höra eller se. Eftersom den källkritiska förmågan är en av de viktigaste saker som lärare kan hjälpa elever utveckla i dessa informationsstinnare tider så bör inte läraren vara rädd för att inbjuda religiösa representanter. Den av mig beskrivna ängsligheten är säkerligen något överdriven, men jag vet av egen erfarenhet att den finns.

Om man inte vill eller kan göra något större arbete just kring læstadianismen, så är det möjligt att ta upp den rörelsen när andra sektartade religiösa rörelser presenteras. Några elever kan få välja att göra grupparbete om læstadianismen, där det bara är ett val bland andra, tillsammans med Mormonkyrkan, Hare Krishna och andra liknande rörelser i de större religionernas utkanter. Nu är jag inte säker på under vilket läsår som följande saker tas upp, men någon gång under årskurs åtta eller nio är lämpligt, eftersom *Populärmusik i Vittula* knappast kan kallas för en ungdomsbok. Visserligen är det snårigt att tala om vuxenböcker och ungdomsböcker, om man nu nödvändigtvis vill sätta etiketter på böcker, men åtskilliga saker i boken behöver förklaras för den unge läsaren. Samtidigt så har jag märkt att *Populärmusik från Vittula* är en bok som verkligen väcker reaktioner och vilja att diskutera, så även av den anledningen är den användbar i skolan.

Hur länge man skall arbeta med boken är valfritt. Bara mytologin, religionen och den allmänna filosofin är ingångsvinklar som kan leda till omfattande arbeten. Den musikintresserade känner sig säkert manad att arbeta med de musikslag som förekommer. Men om man koncentrerar sig på den religiösa aspekten av Populärmusik från Vittula, så kan samarbetet mellan religionsläraren och svenskläraren och elevernas större grupparbeten och/eller

föreläsningar från utomstående om læstadianismen hålla elever och lärare igång i ett par veckor – beroende naturligtvis på hur många lektionstillfällen som gives.

Ett större projekt skulle även kunna omfatta sextiotalsmusik – musklärare brukar vara särskilt förtjust i det decenniet och vill säkert samarbeta, om man som lärare även vill integrera musikämnet. Eleverna skulle på svensklektionerna få arbeta med att skriva skrönor eller kring de olika teman som förekommer i boken, men det område jag har tagit upp i detta stycke text är de religiösa strömningar som haft betydelse i Norrbotten – framför allt læstadianismen.

I korthet

Skolarbete om læstadianismen skulle innebära en möjlighet för Svenskämnet och Religionsämnet att integreras. Eleverna får läsa boken på svensklektionerna, och därefter genomföra boksamtal i smågrupper, varefter svenskläraren kan ta upp ämnena myter och skrönor, vad som är typiskt för just myter och skrönor, och låta eleverna prova på att skriva egna skrönor. Samtidigt på religionstimmarna så lär sig eleverna om sektbildningar i allmänhet och læstadianismen i synnerhet, gärna med föreläsning av inbjuden gäst. Även ämnet Historia kan integreras, eftersom det rör sig om en viktig del av Norrbottens historia, men detta bör inte vara något problem, eftersom historielärarna och religionslärarna ofta samarbetar, eftersom deras ämnen ligger nära varandra. Faktum är att den läraren eller de lärarna som lär ut Religionskunskap ofta även lär ut Historia. De samhällsorienterade lärarna kan välja om eleverna skall göra grupparbeten med muntlig och/eller skriftlig presentation eller om det skall genomföras med traditionella föreläsningar av lärare med skriftligt prov. Hur man än väljer att göra så är det ingen tvekan om att Populärmusik från Vittula är en didaktiskt användbar bok, och särskilt intressant är den att använda här i Norrbotten, eftersom det till syvende och sist är vår kultur den berör.